

**Bu poster National Geographic
Dergisi'nin Temmuz 2011
sayısında yayınlanmıştır.**

Türkiye'de TEHLİKE ALTINDAKİ KELEBEKLER

Türkiye'de bilinen, 45'i endemik 381 kelebek türü yaşıyor. Türkiye'deki Kelebeklerin Kırmızı Kitabı'na göre, bunlardan 26'sı Kritik (CR), Tehlikede (EN) ve Duyarlı (VU) kategorilerinde, 11 kelebek türü ise Tehlide Yakın (NT) durumda.

Öncelikli Kelebek Alanları (ÖKeA) ile ilgili ayrıntılı bilgiler ve haritalar, Türkiye'deki Kelebeklerin Koruma Stratejisi ve eklerinde bulunuyor. Bu dokümanları www.dkm.org.tr adresinden indirebilirsiniz.

Kelebeklere yönelik ulusal koruma stratejisinde, Türkiye'de kelebeklerin korunması için diğer sektörler (tarım, turizm, madencilik vb.) göz önünde bulundurularak arazi kullanımı ve doğal kaynak yönetimi açısından neler yapılması gerektiği ve hangi koruma eylemlerinin gerekli olduğu tanımlanıyor.

Öncelikli Kelebek Alanları: Nadir, endemik veya tehlike altındaki türler öncelikli olmak üzere, barındırdıkları kelebek çeşitliliği açısından koruma önceliği olan alanlar Öncelikli Kelebek Alanları (ÖKeA) olarak adlandırılıyor. Türkiye'deki 65 ÖKeA, etkin korumanın uygulanabileceği ve içerdiği kelebek türleri açısından birbirini tamamlayan en verimli alanlar gözetilerek belirlendi. Çalışmada 1980-2009 arasında kaydedilmiş kelebek verileri kullanıldı. Sadece göç sırasında kaydedilip Türkiye'de üreme davranışı göstermemiş türlerle Türkiye'nin Kelebekleri Kırmızı Kitabı'nda "Bögede Tükenmiş, Değerlendirilmemiş veya Uygulanamaz" statülerine sahip türler ait veriler değerlendirilmeye alınmadı. ÖKeA'lar, kelebeklerin korunmasıyla ilgili en öncelikli noktalara işaret ediyor. Ancak bu haritayı tek başına kelebekler için bir koruma kılavuzu gibi değerlendirmek doğru olmaz. Bunların dışında da koruma çalışması yapılması gereken birçok alan var. Bu nedenle Doğa Koruma Merkezi (DKM), diğer ilgi sahipleriyle birlikte kelebeklere yönelik ulusal bir koruma stratejisi geliştirdi.

TÜRKİYEYİN NESLİ TEHLİKE ALTINDAKİ KELEBEK TÜRLERİ VE ÖNCELİKLI KELEBEK ALANLARIYLA İLGİLİ VERİLER, DOĞA KORUMA MERKEZİNİN 2009-2011 YILLARI ARASINDA YÜRÜTTÜĞÜ PROJE KAĞIĞINDA ÜRETİLMİŞTİR. AVRUPA KELEBEKLERİNİ KORUMA ÖRGÜTÜ'NÜN ORTAKLIĞI OLAN PROJENİN FİNANSAL DESTEĞİ, HOLLANDA HÜKÜMETİNİN BBI-MATRA PROGRAMI TARAFINDAN SAĞLANMIŞTIR.

YAYINA HAZIRLAYANLAR
EDİTÖR: OYA AYMAN
TAŞARIM: MAHMET HAŞIL
İLLÜSTRASYONLAR: PROF.DR. SANCAR BARIŞ
HARİTA: NÖ TÜRKİYE
HARİTA BİLGİLERİ: YRD. DOÇ. DR. EVRİM KARACETİN (ERCIYES ÜNİVERSİTESİ, ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ), HILARY J. WELCH (DOĞA KORUMA UZMANI, DOĞA KORUMA MERKEZİ)

COPYRIGHT © 2011 NATIONAL GEOGRAPHIC TÜRKİYE

NATIONAL GEOGRAPHIC TÜRKİYE, HARİTAYA KATKILARINDAN DOLAYI DOĞA KORUMA MERKEZİ, MINISTRY OF ECONOMIC AFFAIRS, AGRICULTURE AND INNOVATION VE BUTTERFLY CONSERVATION EUROPE'A TEŞEKKÜR EDER.

DOĞA KORUMA MERKEZİ
NATURE CONSERVATION CENTRE

Ministry of Economic Affairs,
Agriculture and Innovation
Hollanda Ekonomi, Tarım ve İnovasyon Bakanlığı

Butterfly
CONSERVATION EUROPE

TÜRKİYE'DE TEHLİKE ALTINDAKİ KELEBEKLER

1 Kafkas fisto kelebeği
Zerynthia caucasica
VU Duyarlı

Küresel: Karadeniz'in güney ve doğu kıyıları, Kafkaslar'ın güney yamaçları; Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye.
Türkiye: Karadeniz'in kıyı bölgelerinde yaklaşık 800–1700 m yükseklikler arasında görülüyor, parçalanmış bir dağılımı var. Orta Karadeniz'in karışık ormanlarından, özellikle Kastamonu çevresinden kayıtların azlığı nedeniyle araştırma yapılması gerekiyor. Erken uçuşu (mart–haziran) bir tür olduğundan gözden kaçmış olabilir. Yaşam alanı büyüklüğü 200 km².
Görüldüğü ÖKeA'lar: Düzce, Abant Dağları (Bolu/Düzce), Bolu Dağları (Bolu)

2 Kafkasya azameti
Colias caucasica
EN Tehlikede

Küresel: Batı Kafkasya'daki Ahıska Dağları'nda, Türkiye'nin kuzeydoğusunda ve Balkanlar'da.
Türkiye: 1569 km²'lik yayılış ve yaklaşık 180 km²'lik yaşam alanıyla Artvin'de kaydedildi.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Güney Kaçkarlar (Artvin)

3 Minik zümrüt
Callophrys mystaphia

EN Tehlikede
Endemiğe yakın

Küresel: Beşi Türkiye'nin doğusunda, biri Güneybatı İran'da olmak üzere altı noktada kaydedildi. İran'daki kayıt, Türkiye'deki en yakın noktadan yaklaşık 1000 km uzaklıkta, Kuh-e Dinar'daki Dena Koruma Alanı'nın doğu sınırında 2,5 km² büyüklüğündeki bir yaşam alanında yer alıyor.
Türkiye: Türkiye'de beş ilde kayıt var: Iğdır'daki tip lokalitesi, Van, Hakkâri, Kars ve Siirt. Tür. ilk tanımlandığı 1913'ten beri Iğdır'da kaydedilmedi. Ancak beslendiği bitki 2007'de hâlâ burada mevcut olduğundan türün bölgede yaşıyor olabileceği düşünülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Ereğ Dağı (Van), Zap Suyu Vadisi/Havzası (Hakkâri/Van)

6 Osmanlı ateşi
Lycaena ottomana
VU Duyarlı

Küresel: Türkiye ve güney Balkanlar'da; Arnavutluk, Bosna–Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, Makedonya, Karadağ Cumhuriyeti.
Türkiye: 1980'den bu yana, Trakya'da en az 19 lokaliteden ve batı Anadolu kıyılarından kayıtları geliyor. Yunanistan'da, Yunanistan–Türkiye sınırında bulunan Meriç Nehri Vadisi'nde bulunuyor. Yaşam alanı büyüklüğü 570 km² olarak hesaplandı.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Istranca Dağları/Kırklareli'nin kuzeyi (Kırklareli), Alanya ve kuzeyi (Antalya)

4 Büyük benekli sevbeni
Satyrum hyrcanicum
EN Tehlikede

Küresel: Türkiye, Transkafkasya ve İran'dan Afganistan'a kadar.
Türkiye: Türkiye ve İran'da çok kısıtlı bir dağılımı var. Türkiye'de dört ilde dokuz alanda kaydedildi.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Çoruh Vadisi (Artvin/Erzurum), Duranlar (Ağrı/Kars/Iğdır)

5 Akdeniz şeytancıği
Apharitis cilissa
EN Tehlikede

Küresel: Türkiye'nin güneyinde

7 Esmer korubeni
Phengaris nausithous
EN Tehlikede

Küresel: Batı Avrupa'dan Orta Sibirya'ya kadar görülüyor. Kaf-

kasya ve Türkiye'deki popülasyonlar, kuzey ve batıdaki dağılım alanından geniş ölçüde ayrı.
Türkiye: Kuzeydoğu Anadolu'da, küçük parçalanmış popülasyonlar halinde kaydedildi.

Görüldüğü ÖKeA'lar: Kop Dağı (Erzurum/Bayburt), Çoruh Vadisi (Artvin/Erzurum), Dumlu (Erzurum), Sarıkamış (Kars)

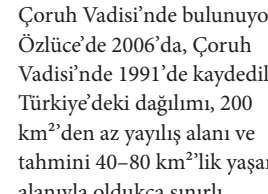
8 Rose'nin çokgözlüsü
Plebejus rosei
CR Kritik
Endemiğe yakın

Küresel: Türkiye'nin güneydoğusu ve İran'ın kuzeybatısında.
Türkiye: Van'da Kurubaş Geçidi'nde görülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Ereğ Dağı (Van)

9 Teberda çokgözlüsü
Aricia teberdina
EN Tehlikede

Küresel: Kafkaslar'daki dağ zincirinin kuzey yamaçlarında ve Türkiye'de bulunuyor. Rus Kafkasları'nda iki alanda mevcut; tip lokalitesi olan Teberda'daki Karaçay–Çerkesya Dağları'nda 2200–2300 m arasındaki kuşakta ve Elbruz Dağları'ndaki Itkol'da.
Türkiye: Sadece Ovit Geçidi'nin (İspir) güneyinde Özlüce'de ve Çoruh Vadisi'nde bulunuyor. Özlüce'de 2006'da, Çoruh Vadisi'nde 1991'de kaydedildi. Türkiye'deki dağılımı, 200 km²'den az yayılış alanı ve tahmini 40–80 km²'lik yaşam alanıyla oldukça sınırlı.
Görüldüğü ÖKeA'lar: İspir (Erzurum)

12 Çokgözlü Hatay mavisi
Polyommatus bollandi

10 Torul çokgözlüsü
Aricia torulensis
EN Tehlikede
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Literatürde bu tür için üç alan gösteriliyor. İlk alan, vadiye yapılan altın madeni nedeniyle yok olan Gümüşhane'deki Demirkaynak tip lokalitesi. İkinci bölge, Demirkaynak'ın birkaç kilometre güneyi. Üçüncü bölgeyse Giresun'daki Demirkaynak'ın 160 km batısı. 2005'te Sivas'ta bir bölge daha bulundu ama bulgular henüz yayınlanmadı.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Şebinkarahisar (Giresun), Gümüşhane

11 Çokgözlü Diana
Polyommatus diana
EN Tehlikede
Endemiğe yakın

Küresel: Türkiye'nin kuzeydoğusu, Ermenistan ve kuzeybatı İran'daki dağlık alanlarda.
Türkiye: Kuzeydoğudaki yedi il-den gelen kayıtlara göre, türün dağılımının büyük bir kısmı Türkiye'de. Son kayıt tarihleri: Iğdır 1911, Kars 1985, Gümüşhane 1988, Erzurum 1993, Ağrı 2006, Bayburt 2008, Bitlis 2009.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Kop Dağı (Erzurum/Bayburt), Dumlu (Erzurum), Sarıkamış (Kars)

14 Artvin çokgözlüsü
Polyommatus artvinensis
VU Duyarlı
Endemik

CR Kritik
Endemik
Küresel: Türkiye.
Türkiye: Sadece Amanos Dağları'nın güneybatı kenarında, Hatay Kızıldağ'daki tip lokalitesinde bulunuyor. Burası İskenderun–Arsuz Yaban Hayatı Geliştirme Sahası'nın içinde. Kelebeğin yayılış alanı 100 km²'den az.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Amanos Dağları'nın Güneyi (Hatay)

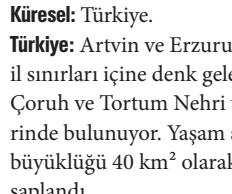

13 Çokgözlü Cilo mavisi
Polyommatus ciloicus
VU Duyarlı

Küresel: Türkiye'nin güneydoğusu ve İran'ın kuzeybatısında, beş alanda bulunuyor.
Türkiye: Hakkâri'de, Cilo Dağı'nın alt yamaçları ve sarp vadilerinde, 1400–1950 metre arasındaki üç alanda kaydedildi.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Yüksekova (Hakkâri), Zap Suyu Vadisi/Havzası (Hakkâri/Van)

16 Carbonell mavisi
Polyommatus lycius
VU Duyarlı
Endemik

19 Tanker'in çokgözlüsü
Polyommatus tanker
EN Tehlikede
Endemik

15 Mezopotamya çokgözlüsü
Polyommatus dama
EN Tehlikede
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Altı ilde kaydedildi: Adana (1884), Kahramanmaraş (1959), Malatya (2010), Adıyaman (2010), Mardin (1902) ve Erzincan (2001). Güncel dağılımı Adıyaman ve Erzincan ve Malatya ile sınırlandırıldı.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Yeşilyurt (Malatya), Nemrut Dağı (Adıyaman/Malatya)

16 Carbonell mavisi
Polyommatus lycius
VU Duyarlı
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Birbirinden yaklaşık 130 km uzaklıktaki iki alanda kaydedildi. Antalya'daki Bey Dağları'nın doğu ve batı yamaçlarında ve Isparta'nın kuzeyinde bulunuyor. Uzmanlar beş alandan gelen kayıtlara dayanarak yaşam alanı büyüklüğünün 20–500 km² arasında olduğunu öngörüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Güneykent (Isparta), Elmali–Gölova (Antalya)

17 Çokgözlü Teresya
Polyommatus theresiae
EN Tehlikede
Endemik

Küresel: Türkiye.

Türkiye: Türün kaydı Adana'nın kuzeyindeki bir alanda bulunuyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Saimbeyli'nin kuzeyi (Adana)

18 Çokgözlü ifikarmon
Polyommatus iphicarmon
VU Duyarlı
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Isparta Dedegöl Dağları'nda bulunuyor. Alana ulaşımın kısıtlı olması nedeniyle potansiyel yaşam alanının çok küçük bir kısmı keşfedilebildi. Uzmanlar türün güneybatıdaki Sarp Dağı gibi 1700 metreden yüksek diğer dağlarda bulunabileceğini tahmin ediyor. Eldeki kayıtlarla yapılan hesaplamalara göre yaşam alanı büyüklüğünün ortalama 20 km² olduğu düşünülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Aksu (Isparta)

19 Tanker'in çokgözlüsü
Polyommatus tanker
EN Tehlikede
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Kuzeydoğu Türkiye'deki altı ilde (Ağrı, Bayburt, Erzurum, Erzincan, Iğdır, Kars) sadece 11 alandan biliniyor. Türe ait son güncel kayıtlar Erzurum (2005), Bayburt (1999) ve Erzincan'dan (1988). Türün diğer kayıtları Ağrı (1956), Iğdır (1977) ve Kars (1978) illerinden ve bu kayıtlar 30 yıldan eski. Bu üç il, kelebek gözlemcileri tarafından nadiren ziyaret edildiği ve daha yaygın olan çokgözlü

ifigenya'ya morfolojik olarak çok benzediği için türün, kolayca gözden kaçmış olabileceği düşünülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Sipikör Geçidi (Erzincan/Gümüşhane), Kop Dağı (Erzurum/Bayburt), İspir (Erzurum), Palandöken Dağları (Erzurum)

20 Merhaba çokgözlü
Polyommatus merhaba
EN Tehlikede
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Çoruh Havzası'nın Artvin ve Erzurum sınırları içinde kalan kısmında bulunuyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: İspir (Erzurum), Çoruh Vadisi (Artvin/Erzurum)

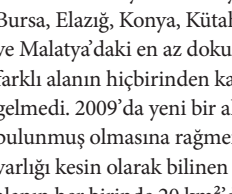
21 Balkan menekşe kelebeği
Boloria graeca
CR Kritik

Küresel: Güneybatı Alpler, Yunanistan ve Türkiye.
Türkiye: Türün bütün kayıtları sadece Palandöken Dağları'ndan geliyor. Türün görüldüğü diğer iki bölge Kargapazarı Dağları (Erzurum, 1965) ve Kazıkoparan (Iğdır, 1911).
Görüldüğü ÖKeA'lar: Palandöken Dağları (Erzurum)

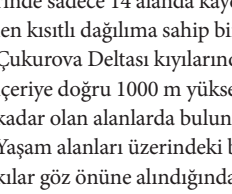
22 Güzel nazuğum
Euphydryas orientalis
EN Tehlikede

Endemiğe yakın
Küresel: Rusya'nın güneybatısı, Transkafkasya, Kazakistan ve Türkiye.
Türkiye: Sınırlı bir dağılıma sahip olan tür, son 20 yılda Ankara'daki üç alanda kaydedildi. 1980'den bu yana Çankırı'da bir defa kaydedildi. 1935 veya öncesinden bu yana Amasya, Bursa, Elazığ, Konya, Kütahya ve Malatya'daki en az dokuz farklı alanın hiçbirinden kayıt gelmedi. 2009'da yeni bir alanda bulunmuş olmasına rağmen, varlığı kesin olarak bilinen dört alanın her birinde 20 km²'den daha büyük bir yaşam alanı olmadığı tahmin ediliyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Karagöl (Ankara), ODTÜ Kampüsü (Ankara), Ankara Merkez

23 Wiskott'un Akdeniz melikesi
Melanargia wiskotti
VU Duyarlı
Endemik

Küresel: Türkiye.
Türkiye: Mersin, Osmanlı ve Adana'nın gelişmiş kıyı bölgelerinde sadece 14 alanda kaydedilen kısıtlı dağılıma sahip bir tür. Çukurova Deltası kıyılarından içeriye doğru 1000 m yüksekliğe kadar olan alanlarda bulunuyor. Yaşam alanları üzerindeki bas-kılar göz önüne alındığında tahmin edilen yaşam alanının 560 km² olduğu öngörülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Gülnar (Mersin), Limonlu Havzası (Mersin), Adana'nın kuzeydoğusu

26 Osthelder'in zıpzıpi
Spialia osthelderi
EN Tehlikede

Küresel: Anadolu'da, Orta Doğu'dan Lübnan'a ve Irak ve İran üzerinden Afganistan'a kadar olan bölgede görülüyor.
Türkiye: Isparta, Konya, Antalya, Afyon, Eskişehir, Bilecik ve Bursa'da kaydedildi. 1855'ten beri Tokat'ta kaydedilmedi. Uludağ civarında sıklıkla görülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Zap Suyu Vadisi/Havzası (Hakkâri/Van), Halfeti (Şanlıurfa/Gaziantep)

Endemik
Küresel: Türkiye.
Türkiye: Erzurum, Hakkâri ve Şırnak'ta bulunuyor. İran ve Irak'ta da görülebilir, ancak Türkiye'nin sınırları dışından kayıt yok.
Görüldüğü ÖKeA'lar: İspir (Erzurum), Zap Suyu Vadisi/Havzası (Hakkâri/Van)

25 Halikarnas esmeri
Maniola halicarnassus
EN Tehlikede
Endemiğe yakın

Küresel: Yunanistan'da Nissiros Adası'nda ve Türkiye'de ise Muğla'da bulunuyor. Çok sınırlı bir dağılımı var. Yayılış alanı 700 km²'den (deniz hariç) küçük ve yaşam alanı 498 km² ile sınırlı.
Türkiye: Bodrum Yarımadası'nda bulunuyor. Yunanistan ve Türkiye'deki alt–popülasyon Ege Denizi ile birbirlerinden ayrılıyor ve aralarındaki mesafe yaklaşık 16 km. Bu alt–popülasyonların arasında gen alışverişi olup olmadığı bilinmiyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Bodrum–Gökova (Muğla)

26 Osthelder'in zıpzıpi
Spialia osthelderi
EN Tehlikede

Küresel: Anadolu'da, Orta Doğu'dan Lübnan'a ve Irak ve İran üzerinden Afganistan'a kadar olan bölgede görülüyor.
Türkiye: Isparta, Konya, Antalya, Afyon, Eskişehir, Bilecik ve Bursa'da kaydedildi. 1855'ten beri Tokat'ta kaydedilmedi. Uludağ civarında sıklıkla görülüyor.
Görüldüğü ÖKeA'lar: Zap Suyu Vadisi/Havzası (Hakkâri/Van), Halfeti (Şanlıurfa/Gaziantep)